SOPHIA AND NOUS IN THE HERMETIC AND JUDEO-GNOSTIC THINKING

Adriana Claudia Cîteia
Assoc. Prof., PhD, "Ovidius" University of Constanţa

Abstract: The aim of this study is to analyze the archetipal values of wisdom as sophia and nous, in greek and iudeo-gnostic approach. The purpose was to explore the greek perspective of phronesis from the Nicomachean Ethics and to compare it with the concept of Sofia with its three hypostases: Hochmach, Prounkos, Typos, related with Nous and Logos.
In the gnostic vocabulary, Sofia is asociated with the feeling of inadequacy and the preparation to meet the Divine, to return in anoikeion- the anti-world of liberty.

Keywords: wisdom, sofia, nous, phronesis, archetype.

În literatura antică greco-romană, *phronesis* aristotelic[1] şi *prudentia* ciceroniană au sensul de discernământ, înţelepciune practică, sursele prudenţei fiind memoria, cunoaşterea acumulată prin experienţă, dar şi inteligenţa, capacitatea de înţelegere a unei situaţii aflate în derulare[2].

În discuţia asupra virtuţilor intelectuale, din *Etica Nicomahică*[3], sunt menţionate *sophia*- înţelepciunea contemplativă, teoretică şi *phronesis*- înţelepciunea practică, acea formă a inteligenţei care ghidează şi controlează acţiunile. Binele moral este produsul a doi factori aflaţi într-o relaţie de interdependenţă: abilitatea intelectuală care derivă din dezvoltarea *phronesis*-ului şi dispoziţia emoţională, virtutea naturală, binele natural. *Phronimos* este înţelepciunea practică având ca fundament experienţa morală în deplin acord cu idealul de viaţă şi principiul de viaţă[4].

Aşadar, *sophia* reflectă acumulările teoretice, iar *phronesis,* experienţa practică de natură politică, socială, morală care susţine acţiunile şi deciziile. Înţelepciunea practică asigură o dezvoltare corectă a sinelui emoţional, sub îndrumarea propriului intelect, a propriei inteligenţe[5].

La începutul cărţii a VI-a din *Etica Nicomahică*, Aristotel aminteşte auditoriului său că omul bun (în sens moral) trebuie să evite excesele. Comportamentul său trebuie să fie prudent, guvernat de o regulă. Ingredientele necesare elaborării acestei reguli sunt *logos* şi *phronimos. Phronimos* indică un principiu al echidistanţării faţă de propriile limite, al distanţării de patimi, afecte, cu scopul de a asigura o medicină a sufletului bazată pe prudenţă ca formă de manifestare a înţelepciunii practice.[6]

Pentru *sophia*, H. Joachim propune o traducere interesantă- geniu speculativ, iar pentru *phronesis*, o posibilă traducere ar fi geniu deliberativ.

a. *Sofia-Hochmah*

[1] Aristotel, *Etica Nicomahică,* VI; H.H. Joachim, *Aristotle, The Nicomachean Ethics, a Commentary by the late*, edited by D.A. Rees, Oxford at the Clarendon Press, 1955, VI.
[2] Francis Goyet, "Montaigne and the notion of prudence", în *Cambridge companion to Montaigne*, Cambridge University Press, 2005., p. 118-132.
[3] H.H. Joachim, *op.cit.*, p. 70.
[4] *Etica* VI, 1144b1-1145a11.
[5] Danielle Lories, *Le sens commun et le jugement du phronimos. Aristote et les stoiciens*, Louvain-la-Neuve, Peeters, 1998, *passim.*
[6] H.H. Joachim, *op. cit.*, p. 163.

BDD-A23130 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:04 UTC)

Termenul ebraic *Hochmah* (raţional, înţelept[7]), ca şi termenul grec *Sofia*, cu valenţele sale iudaice, gnostice şi creştine conţine o trimitere la *Geneză* (în varianta gnostică şi iudeo-creştină**).**

Sofia este în arhetipologia creştină sursa făpturii integrale (*pasa he ktisis*), iubirea intratrinitară[8]. Ca raţiune formatoare în raport cu Făptura, ea este conţinutul ordonator al raţiunii divine. *Sofia* este legătura între *a fi gândit* şi *a exista*[9]. *Sofia* nu există independent de *Logos.* Sfântul Athanasie cel Mare înţelegea prin *Sofia,* firea omenească a lui Christos, Biserica creştină.

În *Pilde* 8, 22, Înţelepciunea vorbeşte despre sine: „Domnul m-a zidit la începutul lucrărilor Lui". Sofia face parte din structura arhetipală a omului „ca o pecete". Sfântul Athanasie foloseşte expresia *typon tina- o oarecare pecete,* folosind adjectivul *tina* în locul prepoziţiei *kata,* din *Geneză*: omul poartă o oarecare pecete a înţelepciunii, o oarecare asemănare cu arhetipul celest. Înţelepciunea este reprezentată în lume, se revarsă în Creaţie, termenul grec fiind *ekhysis* (care indică o separare de planul divin) şi nu *katabasis*- termen care defineşte impulsul coborârii, manifestării divine în lume, prin Întruparea lui Iisus. În *Sirah,* 1, 8-9, verbul preferat este *exeheo*, în timp ce pentru pogorârea Duhului Sfânt verbele utilizate sunt *didomai, pempein, afiein.*

Sofia ia parte la viaţa divinităţii triipostatice, dar nu ca parte a perihorezei. Ea este distinctă în raportul cu ipostasurile divine, având un sens diferit în relaţia cu fiecare *ipostas*: în relaţia cu Tatăl este temelia făpturii, în relaţia cu *Logos*-ul este raţiunea făpturii, iar în relaţia cu Sfântul Duh este spiritualitatea făpturii[10].

În mistica iudaică, *Hochmah* este Gândirea Supremă, aflată la baza actului creator. Sursa sefirei *Hochmah* este *Ain*- Infinitul divin. Dumnezeu a creat Lumea întemeind-o pe Înţelepciune (*Proverbe* 3, 19) şi construind-o prin bunătate (*Psalmi*, 8, 3, *Zohar* I, 195 a). Înţelepciunea divină se află în Punctul Suprem, punctul de început al Creaţiei[11]. Aşadar, înţelepciunea divină, *Hochmah* se manifestă prin *Bereshit* (Început)-*arhe*.

În *Zohar* (I, 2b, 3b), cel Preasfânt se foloseşte de litera Beth, pentru a crea Lumea, Beth fiind iniţiala Binecuvântării (*Baroukh*). Primele două cuvinte din *Scriptură* au drept iniţială litera *Beth (bereshith bara*). Începutul spaţio-tempural, dinamica Creaţiei sunt fundamentate pe verbul divin şi înţelepciunea divină; Înţelepciunea nu încetează să se transforme în verb pentru a asigura continuitatea Creaţiei, plinătatea Lumii (Ps 2, 16; 8, 33; verbul *a întemeia* este în greaca veterotestamentară *stereomai*.

În *Zohar*[12], sefirele *Hochmah* şi *Binah*- Înţelepciunea şi Inteligenţa sunt Tatăl şi Mama celor şapte potenţe explicate de cabalişti ca arhetipuri ale întregii Creaţii şi prezentate în *Geneză* ca zile originare[13]. În *Proverbe* IX, 11, Înţelepciunea clădeşte o casă cu şapte coloane.

Cabala lurianică face distincţia între *Ain*- nimicul premergător Creaţiei şi *Tehiru*- un spaţiu pneumatic creat prin retragerea lui Dumnezeu în Sine, premiză a existenţei independente de El. *Tehiru* desemnează caracterul virtual al Creaţiei. *Ain* este motorul imobil al *Genezei* (*Zohar* II, 90a), locul de unde ţâşneşte fluviul existenţei, *Tehiru* indică retragerea divinului din Creaţie, autoexcluderea. Punctul de retragere-*even şetiia*- este în mijlocul

[7] P. Florenski, *Stâlpul şi temelia adevărului,. Încercare de teodicee ortodoxă în douăsprezece scrisori*, Editura Polirom, Iaşi, 1999, p. 463, nota 572.
[8] Romani 8, 22., Pilde, 8,35.
[9] Ioan 10, 14; Matei 7, 23.
[10] P. Florenski, *op. cit.*, p. 222.
[11] Al. Şafran, *Cabala*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1999, p. 30.
[12] *Ibidem*, p. 137.
[13] G. Scholem, *Cabala ţi simbolistica ei,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1996, p. 118.

BDD-A23130 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:04 UTC)

Lumii[14]. *Ain* este realitatea imaterială din care apare materia. Imaterialitatea devine atributul Înţelepciunii, Gândirii, Rostirii[15].

În *Cartea Proverbelor, Sofia* este un demiurg auxiliar (*Proverbe* 8, 29), idee preluată şi în *Omiliile Pseudoclementine* (16, 11f), unde Simon Magul interpretează în cheie gnostică pasajul din *Geneza* 1, 26 („să facem om după chipul şi asemănarea noastră) ca implicând mai mulţi Creatori.

Înţelepciunea strigă pe uliţe (*Cartea Proverbelor* 1, 20-21), înalţă glasul în pieţe, cheamă de pe zidurile şi de la porţile cetăţilor. Strigătul, expresie a relaţiei verbale, imperative dintre Dumnezeu şi umanitate apare şi în *Ioan* 7, 37, verbul *krazein*- a striga fiind utilizat în *Noul Testament* de 50 de ori. În fragmentul 1, 20, verbul *hymnein* are sensul de chemare: Înţelepciunea cheamă, înalţă imnuri, vorbeşte clar (*parresian ago*), strigă (*kerysein)*. Verbul *kerysein* are în *Noul Testament* sensul de predică[16]. În *Proverbe* 8,1, *Sofia* strigă, cheamă (*parakalein)* „ca să se facă auzită". Ea este „pom de viaţă" (*Proverbe* 3, 18). *Sofia* ca Demiurg auxiliar are ca sursă acelaşi fragment: „prin Înţelepciune a întemeiat Domnul pământul, prin pricepere (*fronesis)* a întărit cerurile".

Înţelepciunea (*Sofia*), Cunoaşterea (*Gnosis)*, Priceperea (*Fronesis*) îşi au contraarhetipurile în *Kenoma*, în Neştiinţă, Nebunie, Moarte *(Proverbe* 9, 13).

Sofia este prima dintre lucrările divine (*prote erga kyriou*), cea care construieşte (verbul grec utilizat în *Proverbe* 8, 30 este *armozo*), Meşterul divin.

Îndemnul *Sofiei* din *Proverbe* 9, 5:" veniţi de mâncaţi din pâinea mea şi beţi din vinul pe care l-am amestecat" trimite cu gândul la îndemnul din *Isaia* 55, 1:"voi cei însetaţi veniţi la ape", din *Ioan* 4, 14:" cel ce va bea din apa pe care i-o voi da Eu, nu va mai înseta în veac" şi 6, 27: „lucraţi nu pentru mâncarea cea pieritoare, ci pentru mâncarea ce rămâne spre viaţa veşnică".

b. *Sofia Prounikos*

În mitologia gnostică, la căpătul unui lung şir de *syzigoi* (perechi de ipostaze divine) emanate din Tatăl Nenăscut (*Pater Agennetos*), ultim eon al Dodecadei, *Sofia* închide *Pleroma* divină (spaţiul plenitudinii, al luminii, al Binelui) alături de *Horos*-eonul limită. Dincolo de graniţele Pleromei, se află lumea Arhonţilor planetari teriomorfi, supuşi Demiurgului Lumii de Jos (*Hysterema*)[17].

În mitologia barbelognostică[18], Sofia are atributul *Prounikos*- Indisciplinata[19] sau într-o altă variantă etimologică a Annei Pasquier, *Cea care poartă o povară*. Sofia încearcă să urce până la Tatăl Nenăscut, iar din neliniştea sa, se naşte *Proarhon*, Demiurgul Ignorant al lumii terestre.

În mitologia ofită, Sofia ia naştere din razele de lumină divină, pe care cel de-al treilea eon al Pleromei, *Mama celor Vii* nu reuşeşte să le reţină în totalitate. Sofia *Prounikos*, născută printr-un accident divin, coboară deasupra Apelor primordiale şi îşi face din valuri un trup; prizonieră la graniţa dintre *Pleroma* şi *Hysterema*, Sofia formează cu trupul ei, cerul vizibil[20]. Exilul Sofiei ia sfârşit prin intervenţia eonilor; eliberată de povara materiei, se reîntoarce printre semenii săi, lăsând în urmă Neliniştea şi Intenţia Patimă-*Ahamot*.

[14] G. Scholem, *op. cit.*, p. 126.
[15] Al. Şafran, *op. cit.*, p. 314-315.
[16] Matei 3,1;Marcu 1,4; 7 Luca 3,3.
[17] I. P. Culianu, *Arborele gnozei. Mitologia gnostică de la creştinismul timpuriu la nihilismul modern*, Editura Nemira, Bucureşti, 1998, p. 117-118.
[18] *Ibidem*, p. 120.
[19] Anne Pasquier, „Prouneikos A Clourful Expresion to designate Winsdom in Gnostic Texts", in Karea L. King (ed.), *Images of the Feminine in Gnosticism*, Fortress Press, Philadelphia, 1988, p. 47-66.
[20] I. P. Culianu, *Arborele gnozei*, ed. cit., p. 124.

BDD-A23130 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:04 UTC)

Într-o altă versiune a mitului, evocată de I. P. Culianu[21], după un text al lui Hipolit, Sofia este cel mai tânăr eon al *Pleromei*; din dorinţa de a imita actul creator al Tatălui, neştiind că puterile ei sunt mult inferioare, Sofia crează o substanţă imperfectă (*ektroma*). Alungată din *Pleroma*, Sofia cade pradă neliniştii, durerii, confuziei; în ajutorul său, este trimis în cele din urmă eonul *Karpos (Rod)*, emis de întreaga *Pleromă*[22].

Scenariile gnostice au aşadar ca elemente comune, dorinţa de imitaţie ca impuls demiurgic, pedeapsa exilării din *Pleroma*, suferinţa şi reîntoarcerea-*epistrofe* cu ajutorul unui eon salvator, ipostază a Tatălui Îndurător (*epekoos*). Sofia se comportă ca un Trickster feminin; doreşte să imite actul creator al Tatălui şi priveşte în jos, gest nepermis în ierarhia *Pleromei*. În anumite texte sethiene şi ofite este androgină, apariţia sa fiind accidentală, iar comportamentul asemănător unui demiurg ignorant, care creează din joacă, din orgoliu sau dintr-un impuls mimetic cu cauze multiple (orgoliu, admiraţie faţă de *Pater Agennetos*).

Dimensiunile sale arhetipale sunt nenumărate: dorinţa de imitaţie, impulsul creator, căderea şi salvarea, căutarea şi redescoperirea de sine, dorinţa de depăşire a propriilor limite sunt uşor de recunoscut în structura identitară individuală. De altfel, arhetipul Înţelepciunii Căzute şi Salvate este parte a antropogoniei gnostice.

c. *Sofia -Typos*

În *Scrisoarea a X-a* din *Încercarea de teodicee ortodoxă*, Pavel Florenski[23] dedică o amplă analiză conceptului creştin de *Sofia*, pornind de la un fragment din *Epistola către Romani*[24], în care Inţelepciunea este Rădăcina (*ktisis*) tuturor lucrurilor, calea de acces spre viaţa intratrinitară, „esenţa originară a Făpturii”[25].

Una în Dumnezeu şi multiplă în făptură, *Sofia* are un caracter logosic, este Raţiunea formatoare a lumii. În ipostaza sa de persoană ideală a omului, Sofia este pre-existentă[26] : „Domnul m-a zidit, la începutul lucrărilor Lui, înainte de lucrările Lui cele mai de demult”. Înţelepciunea este pecetea (*ektypoma, typos* în *Romani* I, 19) divină în întreaga Creaţie. *Sofia* este ideea-forţă care formează lucrurile[27]. *Sofia-typos* este reflectarea Divinităţii în Creaţie, imagine a imaginii divine (*eikonos kat'eikona*), sursa armoniei universale.

Sofia este „ansamblul ipostatic pre-lumesc de prototipuri divine ale celor ce sunt”[28]; printre prototipuri, prefigurări- *prostetypoi* se află şi omul[29]. Omul prefigurat- *anthropos prostetypomenos* poartă pecetea înţelepciunii divine ca *eikon kat'eikona* – imagine a imaginii şi primeşte astfel posibilitatea vieţii veşnice.

În *Corpus Hermeticum (Poimandres*), Hermes îi defineşte lui Tat, *Numărul*- condiţie a consistenţei, constituirii, compunerii şi descompunerii. Unităţile generează şi măresc Numerele, apoi prin diviziune, se întorc în sine. Fluxul şi refluxul Unităţilor asigură împlinirea vieţii, deopotrivă în Parte şi Întreg. Mişcarea constantă dinspre şi înspre Unitate înseamnă biruinţă asupra Morţii. Nimic din Universul învăluit de Zeu nu se pierde, nu dispare cu desăvârşire, ci se metamorfozează. Moartea este suplinită de Uitare (idee care se regăseşte şi în neognosticism[30]). Unitatea fiind începutul tuturor lucrurilor conţine toate numerele, fără

[21] *Ibidem*, p. 127.
[22] *Ibidem.*
[23] P. Florenski, *Stâlpul şi Temelia Adevărului. Încercare de theodicee ortodoxă în douăsprezece Scrisori*, Editura Polirom, Iaşi, 1999, p. 204-251.
[24] Romani, 8, 22
[25] P. Florenski, *op. cit.*, p. 208. Romani 5, 5.
[26] Pilde 8, 22.
[27] P. Florenski, *op. cit.*, p. 211.
[28] *Ibidem*, p. 221. Efeseni, I, 3-5.
[29] Atanasie cel Mare, „Cuvântul al doilea împotriva arienilor”, în *Opera omnia, opera et studio Monachorum Ordinis s. Benedicti*, Parisiis, 1798, p. 543. *apud* P. Florensky, *op. cit*, p. 469, n. 613, 619.
[30]

BDD-A23130 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:04 UTC)

a fi conţinută de vreun număr şi generează fiecare număr, fără a fi generată de vreunul. Universul devine astfel o nesfârşită operaţie matematică, aflată sub semnul Unităţii[31].

În hermetism, ca şi în mistica iudaică, puterile divine, aspectele prin care Divinitatea se reflectă în înţelegerea omenească, sunt zece. Filosofia hermetică imaginează un univers domenial, cei trei „holoni" fundamentali fiind *Zeul, Lumea* şi *Omul*, având ca limită interdomenială (*horos*) *Cunoaşterea.* Zeul dăruieşte *Vorbirea* tuturor oamenilor, dar *Înţelegerea* rămâne privilegiul celor aleşi. Chemarea Crainicului divin, trimis înaintea sufletelor oamenilor cu Vasul Înţelegerii, îndemnul Lui la Botezul întru Cunoaştere trimite cu gândul la strigătul *Sofiei.* Cei ce au ascultat chemarea au devenit părtaşi la cunoaştere, devenind desăvârşiţi. În *Poimandres* (I, 27, 28, 74), Gândirea este în Zeu, iar raţiunea se află în *Gândire.*

În *Zohar* (I, 16 b, p. 18), metamorfoza Gândului în Cuvânt este sonoră, sunetul ei având ecou în Creaţie. *Ein Sof*-Infinitul loveşte cu sunetul Cuvântului, Neantul. În *Poimandres*, din vocea nedesluşită şi tânguitoare a Începutului şi din lumina Gândului Divin s-a desprins Cuvântul Sfânt şi s-a alăturat Naturii; Verbul divin crează un spaţiu de rezonanţă.

În prima viziune a lui Hermes, din unirea între Gândul şi Cuvântul Tatălui apare viaţa (*Zoe*). Gândul (*Nous-Dumnezeu*) a zămislit, prin Cuvânt un *Nous-Demiurg* care la rândul său a generat Şapte Stăpânitori ai Destinului care cuprind în cercurile lor Lumea Sensibilă. Generarea este guvernată de legile Providenţei şi Armoniei. Între *Nous*-Dumnezeu şi *Nous*-Demiurg nu există rivalitate, ca în dualismul maniheist. Este afirmată însă, anterioritatea absolută a *Nous*-ului Dumnezeu asupra tuturor lucrurilor create. El este „forma arhetipală, Principiul anterior începutului fără sfârşit" (I,8). În Cabala dogmatică, armonia rezultată din coincidenţa contrariilor este explicată cu Teoria balanţei- a naturilor opuse din fiecare structură sefirotică.

Înainte de *Geneza* veterotestamentară, Cabala plasează arhetipurile negative-„lumile regilor edomiţi", înlăturate de Dumnezeu Însuşi. Ideea de Monadă ca existenţă pozitivă este exprimată de sefira *Kether*- balanţa negativului şi pozitivului. *Kether* este Punctul Primordial, Punctul Neted, Bătrânul Bătrânilor, Bătrânul Zilelor, *Arikh Anpin*-Marea Faţă, *Makro Prosopon*- în parte ascuns, în parte manifest. Lumea sefirelor-*Olam Atziloth* este o lume arhetipală din care derivă încă trei structuri cosmice: *Olam Briah*-Lumea Creaţiei, *Olam Yetzirah*-Lumea formării (Lumea angelică) şi *Olam Asiia*- Lumea Acţiunii, Lumea Materiei.

Teologia hermetică, apofatică este dublată de o ontologie a excesului şi ascunderii divine. Orice calificare sau reprezentare a *Nous-ului Dumnezeu* este imposibilă. El nu este material, nu se află în Timp, nu se schimbă, nu se transformă. *Nous* hermetic este deopotrivă invizibil şi evident, necorporal şi omniform; nu are nici un nume fiindcă este Părintele tuturor lucrurilor şi are toate numele, căci toate sunt născute din El (*Poimandres*, 7, 8, 10). *Nous* este sursa armoniei contrariilor[32]; *Nous-Dumnezeu*, Unul-Tot (*En to Pan*) este Veşnicie (*Aion*). În *Cabala* dogmatică, existenţa negativă este suma tuturor posibilităţilor, virtualitatea nonmanifestată, „copacul din sămânţă". Vălurile existenţei negative sunt *Ain, Ain Sof*-expansiune nelimitată, *Ain Sof Aur*-lumina infinită.

În gândirea iudaică, Existenţa Pozitivă – *eheieh asher eheieh* (Eu sunt fiindcă Eu sunt, Eu sunt Cel Ce Sunt) este definită ca sumă de arhetipuri dinamice, „pădurea din seminţe", sumă de tipare ale tuturor lucrurilor.

În *Zohar*, printre prototipurile tuturor lucrurilor se află şi supra-forma Omului Ceresc, în unitate indivizibilă cu Fiinţa Divină, dar suport al imanenţei[33]. Omul sefirothic, celest rezumă toate arhetipurile, încorporează Totalitatea divină. Acest prototip celest- *Adam Ilaa*

[31] Hermes Mercurius Trismegistus, *Filosofia hermetică*, Bucureşti, 1995, *passim*.
[32] Fr. Bonnardel, *Hermetismul,* Timişoara, 1992, p. 40-41.
[33] Zohar, Bo, 42b, apud Leo Schaya, *Omul şi absolutul după doctrina Kabbalei*, Editura Herald, Bucureşti, 2010, p. 143.

BDD-A23130 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:04 UTC)

însumează cele zece sefiroth şi conţine misterul întregii Creaţii. Plenitudinea lui *Adam Ilaa* transcende prototipul suprem cauzal şi non-cauzal. Esenţa sa este *Ain*-Infinitul, Absolutul, iar forma sa arhetipică este însăşi Existenţa- *Eheyeh.*

Omul sefirothic *Adam Ilaa* este sursa Adevărului şi Vieţii[34]. Creierul său este sefira *Kether*- Coroana divină, Înţelepciunea ontologică *Hochmach*, dar şi *Binah*-Inteligenţa cosmologică, oglinda în care se reflectă unitatea divină. *Kether-Hochmah* şi *Binah* sunt „cele trei capete care nu fac decât Unul"[35]. Braţul drept este sefira *Hesed*-Îndurarea, iar stângul este Rigoarea- *Din*; trunchiul este *Tipheret*-Frumuseţea Supremă, Armonia, suma tuturor posibilităţilor create şi increate; coapsa dreaptă este puterea-*Netsah*, iar stânga *Hod*- Gloria divină; picioarele sale sunt *Malkhuth*, aspect feminin şi receptivitate. Cele două braţe şi trunchiul, triada sefirothică *Hesed-Din-Tiphereth* sunt arhetipurile spiritului uman şi ale Lumii Spirituale, iar din *Malkhuth,* emană întreaga lume corporală[36]. Corpul divin al lui Adam Kadmon, numit de cabaliştii Evului Mediu Şiur Koma a fost sursa unor serioase dispute privitoare la dimensiuni şi posibilităţile de măsurare[37]

Adam Ilaa ca primă manifestare ce transcende forma şi individuaţia este numit şi *Metatron*- omul universal în ipostaza sa imanentă. *Metatron* este parte integrantă a lumii prototipurilor- *Olam ha Beriah*, a cărei esenţă este *Shekinah*, imanenţa indistinctă a celor zece sefiroth. Principiul spiritual dublu *Shekinah –Metatron* nu poate produce formele create fără principiul substanţial *Avir,* circumferinţa lumii spirituale. *Avir* este planul de reflexie al lui *Metatron*, limita dintre increat şi creat. În *Avir*-circumferinţa divină, aflată dincolo de orice dimensiune cosmică se află arhetipurile imanente a tot ce există în ceruri şi pe pământ.

Metatron-Adam Ilaa are epitete ca *Ophan*-Roata, arhetip al tuturor lucrurilor, *Malakh*-Înger, arhetip al fiinţelor celeste.

Omul transcendent *Adam Ilaa* este numit şi *Adam Kadmon*; Omul imanent, *Metatron* fiind manifestarea sa spirituală; ipostază a sa, omul primordial *Adam ha Rischon*, supra-formal (spirit), subtil-formal (suflet) şi grosier-formal (trup) este sursa stărilor individuale[38].

În textele gnostice şi iudeo-gnostice, *maamaroth*- primele zece cuvinte (*logoi)* ale Creaţiei structurează imaginea omului perfect ca arhetip al lumii, preluând rolul celor zece *sefiroth*[39].

În Cabala lurianică, toate lumile sunt concentrate în *Adam Kadmon*; lumi= universuri în sens gnostic[40].

Aşadar, cosmogonia ebraică pune omul în centrul Creaţiei, însumând cei zece *logoi, maamaroth* sau cele zece *sefiroth;* Creaţia se petrece în interiorul sau în exteriorul său, cele zece *maamaroth* sau *sefiroth* fiind ipostaze ale Monadei divine-*Ehad.*

Adam Kadmon este divinul dezvăluit în lumea *sefiroth*-urilor, divinul confirmat în om. Adam Kadmon este în acelaşi timp omul interior, descoperit doar prin credinţă[41]. Însăşi structura *Genezei* este „scrisă" cu luminile din ochii lui *Adam Kadmon*. După înlăturarea forţelor răului (proces cosmogonic complex, exprimat în Cabala lurianică prin metafora Spargerii Vaselor) figura omului originar se formează din nou, în lumea *Tikun*-ului, a Reparaţiei, în cinci configuraţii *Parzufim*- chipuri ale lui Dumnezeu sau ale lui *Adam Kadmon.*

Parzufim este un plan al Creaţiei în care se dezvăluie elementul masculin şi feminin al Creatorului; lumea *Parzufim* devine astfel un arhetip al lumilor inferioare, obţinute printr-o

[34] *Ibidem,* p. 144-145.
[35] *Ibidem,* p. 146.
[36] *Ibidem,* p. 147.
[37] Gershom Scholem, *Cabala şi simbolistica ei*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1996, p. 146.
[38] *Ibidem,* p. 156-158.
[39] Moshe Idel, *Cabala, noi perspective*, Editura Nemira, Bucureşti, 2000, p. 168-169.
[40] *Ibidem,* p. 170-172, cu sursele istorice.
[41] Gershom Scholem, *Cabala şi simbolistica ei*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1996, p. 118.

BDD-A23130 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:04 UTC)

emanaţie însoţită de degradarea treptată a luminii divine. Desăvârşirea Creaţiei este imposibilă fără om- reflectare ultimă a lui *Adam Kadmon* în Lumea de Jos, a formei (*Asiia*). Căderea lui Adam, primul om, din *Asiia* repetă procesul Spargerii Vaselor, în planul inferior al Creaţiei[42].

În teozofia cabalistică, *Du Parţufim* se referă la natura dublă a Omului Primordial, separat ulterior în entitate masculină şi feminină[43]. O etapă arhetipală androgină, urmată de separare şi de armonia celor două naturi- masculină şi feminină ascunde probabil un ideal al *concordiei discors*. Adam şi Eva, atributul judecăţii şi al îndurării sunt reflectări în *Asiia* ale sefirelor Ghevura şi Hesed[44] sau conform unei scheme simbolice de la sfârşitul secolului al XIII-lea, Iesod şi Malkut[45].

În mistica islamică, lui *Adam Kadmon* îi corespunde *al insan al-kamil*-.Omul Universal[46]. În Creaţie se reflectă toate calităţile, atributele divine- *nisab*, fără confuzie sau separare. Toate lucrurile se regăsesc într-un unic arhetip: *al-un-mudhaj al-farid*, care se manifestă prin diferenţieri şi polarizări succesive (ca în modelul iudaic al structurii *sefiroth* şi *Du Parzufim*). Comună celor două sisteme de gândire pare a fi şi ideea de spaţiu lăuntric, individual în care se reflectă numele divine (*al-batin*). Omul şi universul sunt ca două oglinzi faţă în faţă, omul fiind rezumatul operei divine. Omul universal este sinteza tuturor stărilor fiinţei, prototipul uman *al-un-mudhaj al-farid*.

Arhetipurile (*al-a'yan ath-thabitah*) sunt posibilităţi, dispoziţii principiale conţinute în esenţa divină. *Dhikr*- amintirea este o formă de cunoaştere a arhetipurilor reflectate în intelectul uman, o formă de contemplare a prezenţei divine în om (*hadarat*)[47].

BIBLIOGRAFIE

Bonnardel, Fr., *Hermetismul*, Editura Amarcord, Timişoara, 1992

Burckhardt, Titus, *Doctrinele esoterice ale Islamului* Editura Herald, Bucureşti

Culianu, I., P., *Arborele gnozei. Mitologia gnostică de la creştinismul timpuriu la nihilismul modern*, Editura Nemira, Bucureşti, 1998

Florenski, Pavel, *Stâlpul şi Temelia Adevărului. Încercare de theodicee ortodoxă în douăsprezece Scrisori*, Editura Polirom, Iaşi, 1999

Goyet, Francis, "Montaigne and the notion of prudence", în *Cambridge companion to Montaigne*, Cambridge University Press, 2005., p. 118-132

Idel, Moshe, *Cabala, noi perspective*, Editura Nemira, Bucureşti, 2000

Joachim, H., H., *Aristotle, The Nicomachean Ethics, a Commentary by the late*, edited by D.A. Rees, Oxford at the Clarendon Press, 1955

Lories, Danielle, *Le sens commun et le jugement du phronimos. Aristote et les stoiciens*, Louvain-la-Neuve, Peeters, 1998

Pasquier, Anne, „Prouneikos A Clourful Expresion to designate Winsdom in Gnostic Texts", in Karea L. King (ed.), *Images of the Feminine in Gnosticism*, Fortress Press, Philadelphia, 1988, p. 47-66

Schaya, Leo, *Omul şi absolutul după doctrina Kabbalei*, Editura Herald, Bucureşti, 2010

Scholem, Gershom, *Cabala şi simbolistica ei*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1996

Şafran, Al., *Cabala*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1999.

[42] *Ibidem*, p. 127-132.
[43] Moshe Idel, *Cabala, noi perspective*, Editura Nemira, Bucureşti, 2000, p. 182-183.
[44] *Ibidem*, p. 185 şi urm.
[45] *Ibidem*, p. 190.
[46] Titus Burckhardt, *Doctrinele esoterice ale Islamului* Editura Herald, Bucureşti, 2008, p. 105-112.
[47] Titus Burckhardt, *op. cit.*, p. 89-92, 105.

BDD-A23130 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:04 UTC)

BDD-A23130 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:04 UTC)